

ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТА МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

APPROPRIATION, EMBEZZLEMENT OF PROPERTY OR POSSESSION OF IT BY ABUSE OF OFFICIAL POSITION IN THE FIELD OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES AS AN OBJECT OF CRIMINOLOGICAL RESEARCH

Шубіна С.А., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ

У статті з'ясовано, що житлове господарство – це галузь господарства, завданням якої є задоволення житлово-побутових потреб населення відповідно до потреб народного господарства. У сучасному світі система житлово-комунального господарства є однією з найважливіших сфер життєдіяльності людини. Вона спрямована на надання якісних послуг, покликаних забезпечити належне функціонування населених пунктів та створити комфортні умови для проживання в них громадян. Зважаючи на це, для кожної держави надзвичайно важливо мати у своєму арсеналі ефективні механізми, які виступали б надійною запорукою збереження цілісності і недоторканості об'єктів житлово-комунального господарства.

У контексті формування механізму запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлово-комунального господарства важливе методологічне значення має розподіл кримінальних правопорушень залежно від родового об'єкта кримінально-правової охорони (проти власності; у сфері господарської діяльності; у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян; проти безпеки виробництва); способів (технологій) учинення суспільно небезпечних діянь (крадіжка, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, шахрайство, порушення правил безпеки під час виконання житлово-комунальних робіт); суб'єкта кримінального правопорушення (загальний суб'єкт, спеціальний суб'єкт).

На основі вивчених статистичних даних встановлено, що на сьогодні, злочинці стали активно пристосовуватися до нової системи функціонування житлово-комунального господарства і форм контролю за її діяльністю, розширили можливості незаконного збагачення, використовуючи нові та видозмінені способи розкрадань (розкрадання коштів, товарно-матеріальних цінностей зайняло лідируючі позиції). Тому, на сьогодні, в умовах розбудови правової демократичної держави європейського зразка існує потреба у створенні дієвої системи кримінальної юстиції, здатної вживати скоординованих заходів, спрямованих на запобігання кримінальній протиправності та корупції, розроблені окремою кримінологічною методикою організації запобігання та виявлення таких кримінальних правопорушень, детермінантів та осіб їх вчинення, вжиття загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів запобігання в умовах чинного кримінального і кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, привласнення, розтрата, службова особа, кримінологія, запобігання.

The article clarified that housing is a branch of the economy, the task of which is to meet the housing needs of the population in accordance with the needs of the national economy. In the modern world, the system of housing and communal services is one of the most important spheres of human activity. It is aimed at providing quality services designed to ensure the proper functioning of settlements and create comfortable conditions for citizens to live in them. Considering this, it is extremely important for every state to have effective mechanisms in its arsenal that would act as a reliable guarantee of preserving the integrity and integrity of housing and communal facilities.

In the context of the formation of the mechanism for the prevention of criminal offenses in the field of housing and communal services, the distribution of criminal offenses depending on the generic object of criminal law protection (against property; in the field of economic activity; in the field of official and professional activity related to provision of public services; against the authority of state authorities, local self-government bodies, citizen associations; against production safety); methods (technologies) of committing socially dangerous acts (theft, embezzlement, waste of property or possession of it by abuse of official position, fraud, violation of safety rules during the performance of housing and communal works); subject of a criminal offense (general subject, special subject).

On the basis of the studied statistical data, it was established that today, criminals began to actively adapt to the new system of functioning of the housing and communal economy and forms of control over its activities, expanded the possibilities of illegal enrichment, using new and modified methods of embezzlement (the embezzlement of funds, goods and material values took leading positions). Therefore, today, in the conditions of the development of a legal democratic state of the European model, there is a need to create an effective system of criminal justice, capable of taking coordinated measures aimed at preventing criminal illegality and corruption, developed a separate criminological methodology for the organization of prevention and detection of such criminal offenses, determinants and perpetrators, the adoption of general social, special criminological and individual prevention measures in the conditions of current criminal and criminal procedural legislation.

Key words: housing and communal economy, appropriation, embezzlement, official, criminology, prevention.

Вступ. У ст. 47 Конституції України закріплено, що кожен має право на житло, а держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу його побудувати, придбати у власність або взяти в оренду [1]. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. У той же час, особливу роль у забезпеченні благополуччя населення відіграє розвиток комунального господарства, яке повинно відповідати європейським стандартам. Наявність цивілізованих житлових умов, надання комунальних послуг, що відповідають вимогам населення, дають можливість забезпечити в країні комфортні умови для проживання та роботи. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) займає основне місце в системі національного господарства, є поліструктурною, комплексною, системною галуззю, що забезпечує

першочергові потреби населення й суттєво впливає на створення необхідних умов для ефективності та надійності функціонування господарського комплексу відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів. Розпочаті перетворення у даній сфері призвели як до позитивних (поступове зниження бюджетних коштів на обслуговування сфери, створення передумови до її ринкової економіки та ін.), так і до негативних результатів (відсутність ефективних економічних відносин між діючими у сфері ЖКГ компаніями, загостренням криміногенної обстановки в ній тощо).

Житлове господарство – це галузь господарства, завданням якої є задоволення житлово-побутових потреб населення відповідно до потреб народного господарства. Складовою частиною міського господарства є ЖКГ, яке

включає в себе: а) житлове господарство (житлово-експлуатаційні дільниці, ремонтно-будівельні управління); б) санітарно-технічні підприємства (водопровід і каналізація, лазні, сауни, пральні, служби з прибирання території, санітарну очистку будинків (збір сміття); в) енергетичні підприємства (електростанції та електромережі, газове господарство, опалювальні котельні з тепломережею); г) транспортні підприємства (громадський міський транспорт – трамвай, тролейбус, автобус, метро). До комунального господарства відносять також споруди зовнішнього благоустрою населених пунктів: дороги, мости, тротуари, пішохідні переходи та естакади, вуличне освітлення, зелені насадження, цвинтарі та крематорії, водойми, архітектуру малих форм (фонтани, пам'ятники) [2].

Сьогодні законодавство не має чіткого закріплення поняття «житлово-комунальне господарство». У ст. 15 ЖК України [3] встановлено тільки повноваження органів місцевого самоврядування в галузі ЖКГ. Законодавець використовує термін «житлово-комунальне господарство» в Житловому кодексі при регламентації державного нагляду й контролю за використанням та утриманням житлового фонду й об'єктів комунального господарства (ст. 107 ЖК України) і водночас звертає увагу на об'єкти комунального господарства. Так, об'єктами ЖКГ є будинки (жилі або нежилі), споруди, комплекси будинків або споруд.

Зазначені об'єкти потребують обслуговування, що також охоплюється системою ЖКГ і виявляється у вигляді публічно-правових послуг.

Функціональне призначення житлового господарства як підгалузі комунального господарства – обслуговування житлового фонду, надання різноманітних комунальних послуг та виконання робіт безпосередньо в житлових будинках і на житлових масивах, здійснення ремонтно-будівельних, спеціалізованих та монтажноналаджувальних робіт у житловому і нежитловому фонді, належна експлуатація нежилых будинків, утримання маневреного житлового фонду, проведення єдиної технічної політики в житловому господарстві з питань теплофікації, диспетчеризації, модернізації, оснащення їх інженерним обладнанням.

До системи житлового господарства належать житлово-експлуатаційні та ремонтно-будівельні дільниці, що діють на відповідній території. Як правило, у кожному місті є також спеціальний орган, що виконує функції проведення інвентаризації і паспортизації нежилых будинків та споруд державних, кооперативних, громадських організацій, установ; проведення технічного обліку домогосподарств, які належать громадянам на правах приватної власності; здійснення реєстрації документів на право власності на квартири, садові ділянки (Бюро технічної інвентаризації) [4, с. 26–27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі кримінально-правові та кримінологічні проблеми запобігання у сфері житлово-комунального господарства розглядали у своїх працях Буртовий М.О. «Документ як предмет злочину у сфері господарської діяльності» (2011), Скора Л.М. «Кримінально-правова характеристика протидії законній господарській діяльності» (2012), Шаповалова О.А. «Проблеми пеналізації злочинів у сфері господарської діяльності» (2013), Сербіна Н.О. «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» (2015). Варто зазначити, що окремі питання цієї тематики розглядалися у криміналістичному та оперативно-розшуковому аспектах, проте вони не охоплюють усієї багатогранності проблеми запобігання цим злочинам. Водночас, віктимологічна складова злочинів у сфері житлово-комунального господарства окремим предметом дослідження не була.

Виклад основного матеріалу. З прийняттям Законів України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (2001 р.) [5], «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (2015 р.)

[6] на законодавчому рівні визначено основні форми управління багатоквартирним будинком, які можуть бути обрані за рішенням співвласників. Однією з найпоширеніших форм організації управління багатоквартирним будинком в практиці зарубіжних країн є створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), яка дозволяє забезпечувати права співвласників на якісне обслуговування будинку та отримання житлово-комунальних послуг. В Україні створення ОСББ попри свої чисельні переваги та наявність спеціального закону не відбувається швидкими темпами. Серед основних чинників, які наразі впливають на прийняття рішення про створення ОСББ, є: майнові (застарілий житловий фонд, який вимагає суттєвих фінансових витрат на його оновлення, наявність великої заборгованості за житлово-комунальні послуги через низьку платоспроможність мешканців будинків; відсутність ефективних пільгових програм підтримки капітального ремонту будинків); організаційні (небажання співвласників багатоквартирного будинку брати відповідальність та брати участь у створенні та управлінні ОСББ); інформаційні (недостатня поінформованість населення про переваги створення ОСББ; відсутність належного рівня знань щодо процедур створення та управління ОСББ) тощо [7, с. 55].

Передача житлових приміщень у власність громадян обумовила постановку питання про подальше обслуговування багатоквартирного житлового будинку і долю спільного майна в ньому. На цей рахунок законодавець вказав на необхідність утворення товариств індивідуальних власників квартир для створення умов ефективної експлуатації будинків на основі колективного управління та взаємодопомоги [8, с. 193].

ЖКГ є комплексною галуззю, що має складну структуру й характеризується великою кількістю складових: житлове господарство, комунальне господарство, водопостачання та водовідведення, комунальна енергетика, теплопостачання, міський електротранспорт, санітарне очищення міст (вуличне прибирання, будинкова очистка з утилізацією твердих побутових і харчових відходів), монтаж, капітальний ремонт та експлуатація ліфтового господарства, власна промисловість і капітальне будівництво, проектні, конструкторсько-технологічні та науково-дослідні роботи, технічна інвентаризація основних фондів [9, с. 4–13].

Розвиток ЖКГ підпорядковується головній меті – найбільш повному задоволенню потреб членів суспільства, що постійно зростають. Чим вищими є темпи соціального розвитку, тим динамічніше змінюються людські потреби, структура життєвих благ, покликаних їх задовольняти та забезпечувати. Законом України «Про житлово-комунальні послуги» визначено, що житлово-комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та/або перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюється на підставі відповідних договорів про надання житлово-комунальних послуг [10, с. 1].

Однак, протягом останніх років в Україні, все частіше спостерігаються випадки вчинення кримінальних правопорушень, предметами яких виступають об'єкти ЖКГ. Небезпека таких протиправних діянь та необхідність їм запобігання не викликає сумнівів, оскільки утворенні наслідків діяльності не тільки завдають великої матеріальної шкоди державі, але й в окремих ситуаціях несуть в собі загрозу життю і здоров'ю пересічних громадян [11, с. 758].

Такий висновок підтверджується аналізом криміногенної обстановки, який засвідчує, що за останні роки кількість кримінальних протиправних діянь у житлово-комунальній сфері залишається стабільно високою з тенденцією до щорічного зростання питомої ваги тяжких та особливо тяжких її проявів, а також розмірів заповідної

ними шкоди (у 2015 р. зареєстровано 1,8 тис. кримінальних правопорушень, 2017 р. – 2,2 тис., 2018 р. – 2,0 тис., 2019 р. – 2,5 тис., 2020 р. – 2,1 тис., 2021 р. – 2,7 тис.). Серед внесених відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про кримінальні правопорушення у цій сфері переважають кримінально-протиправні посягання проти власності (75%), у тому числі вчинені шляхом привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (41%). У зв'язку з тривалим реформуванням житлово-комунальної галузі, що проходить в умовах нестабільності спостерігається зростання кримінальних правопорушень, вчинених особами, які виконують організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції в управліннях, на підприємствах або організаціях у сфері ЖКГ (на 23%). Водночас кількість виявлених у зазначений період організованих груп та злочинних організацій відповідного спрямування зменшилася на 33%, а закінчених провадженням кримінальних правопорушень – на 27% [12].

Залежно від родового об'єкта, можна виділити декілька груп кримінальних правопорушень у сфері ЖКГ.

1. Кримінальні правопорушення проти власності (ст. 185, 190, 191, 192, 197-1 Кримінального кодексу (КК) України). Причому переважну більшість всіх кримінальних правопорушень становлять саме крадіжки майна, шахрайства, розкрадання, привласнення та заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (92,0%).

З урахуванням сукупності об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів можливо виділити загальні групи (види) злочинів проти власності, незалежно від її правових форм. Те, які конкретні склади належать до тієї чи іншої групи, залежить від наявності цих складів у КК України, у якому передбачено відповідальність за злочини проти власності.

2. Злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням житлових послуг (ст. 364, 364-1, 366, 367, 368, 369-2 КК України). Такі протиправні діяння зазвичай супроводжують різноманітні незаконні заволодіння майном у сфері ЖКГ.

3. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (передбачені ст. 356, 358 КК України).

4. Злочини у сфері господарської діяльності, зокрема ст. 210 КК України.

Серед зазначених груп кримінальних правопорушень набули розповсюдження злочини проти власності, поєднані з протиправним діянням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Незаконне одержання чи заволодіння коштами зазвичай відбувається з використанням службового підроблення, службової недбалості, зловживання владою або службовим становищем, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Суб'єктами таких діянь є службові особи органів ЖКГ. Майже в усіх випадках схеми з підробленням документів та подальшим розкраданням коштів тощо здійснюються саме за їх сприяння шляхом зловживання службовим становищем. Ці посадовці заради отримання неправомірної вигоди вдаються до фальсифікації документів [13, с. 243].

У той же час, предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, є лише таке чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її законному віданні, тобто те, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання, зберігання тощо [14]. Таким чином, вчиняючи кримінальне правопорушення за ст. 191 КК України, винна особа використовує наявні в неї правомочності (повноваження) щодо зазначеного предмета. Саме ця ознака відрізняє аналізоване кримінальне правопорушення від інших посягань на власність

(зокрема, крадіжки), під час вчинення яких винний зовсім не причетний до майна або має лише доступ до нього за характером роботи чи йому доручено охороняти це майно, або воно передане йому для використання у процесі виробництва [15, с. 444].

Привласнення полягає в протиправному і безплатному вилученні (утриманні, неповерненні) винною особою чужого майна, яке знаходилося у його правомірному володінні, з подальшим наміром обернути його на свою користь чи на користь третіх осіб. У результаті привласнення чужого майна винний починає незаконно володіти та користуватись вилученим майном, поліпшуючи власне матеріальне становище безпосередньо за рахунок викраденого [15; 16].

Розтрата – це незаконне безплатне відчуження, витрачання, використання винним чужого майна, що на законних підставах було йому ввірене чи перебувало в його віданні (продаж, споживання, дарування, обмін, передача іншим особам тощо). Розтрата відрізняється від привласнення тим, що у разі розтрата майно відчужують і витрачають одразу, воно не перебуває певний час у незаконному володінні винного, а привласнення передбачає наявність певного проміжку часу, упродовж якого винний незаконно володіє майном, розпоряджається ним як власним. У разі привласнення майно перебуває у винної особи (в інших осіб) під її контролем і може бути повернуто власникові, а в разі розтрата майно вже використано (витрачено), а отже, може йтися лише про відшкодування завданих власникові збитків [15; 16].

Тимчасове заповнення майна, яке було ввірене винному чи перебувало в його віданні, для тимчасового використання з подальшим поверненням майна (його еквівалента) власнику, не може бути визнано протиправним привласненням. За наявності підстав такі дії може бути розцінено як самоуправство (ст. 356 КК України), а в разі вчинення їх службовою особою – як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) [14].

Заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем відбувається у випадках, коли така особа незаконно обертає чуже майно на свою користь або на користь третіх осіб, використовуючи для цього своє службове становище всупереч інтересам служби. Зазвичай службова особа не є матеріально відповідальною, але водночас наділена правом оперативного-господарського управління майном, вирішуючи питання про користування й управління ним, розпоряджаючись таким майном як уповноважена власником особа. Кваліфікація кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 191 КК України можлива лише тоді, коли особа здійснила заволодіння завдяки використанню своїх службових повноважень щодо майна, розпоряджатися яким вона мала право чи була зобов'язана.

Предметом такого протиправного заволодіння може бути також майно, щодо якого ані сам винний, ані його підлегли не були наділені певною правоздатністю. На відміну від привласнення і розтрата, головною ознакою заволодіння чужим майном шляхом зловживання своїм службовим становищем є не наявність чи відсутність у винного певної правоздатності щодо майна, яке є предметом кримінального правопорушення, а використання для заволодіння чужим майном офіційно наданих йому за посадою службових повноважень.

Аналіз судової практики засвідчує, що досить часто вчинення привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем пов'язане із внесенням винним до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, підробленням документів, складанням і видачею завідомо неправдивих документів. Тому дії винного потребують кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених відповідними частинами ст. 191, 366 КК України.

Варто пам'ятати, що розкрадання чужого майна вчиняють не лише шляхом використання правомочностей щодо чужого майна, яке було ввірене особі або перебувало в її віданні, а й шляхом зловживання своїм службовим становищем, що надає зазначеному кримінальному правопорушенню кваліфікований вид (ч. 2 ст. 191 КК України). Така правомочність може зумовлюватись службовими обов'язками, договірними відносинами або спеціальним дорученням. Вона може виникати не лише в осіб, які перебувають у трудових відносинах із підприємством, установою чи організацією незалежно від форми власності. Такою правомочністю можуть бути наділені будь-які інші (приватні) особи, яким власник майна передає певні повноваження щодо розпорядження, управління, доставки чи зберігання майна. Така правомочність в особи може виникнути на підставі цивільно-правових угод підряду, найму, оренди, комісії, прокату, перевезення, зберігання.

Також варто наголосити, що в умовах сьогодення, злочинці стали активно пристосовуватися до нової системи функціонування ЖКГ і форм контролю за її діяльністю, розширили можливості незаконного збагачення, використовуючи нові та вивідні способи розкрадань, відповідальність за які передбачена ст. 191 КК України (розкрадання коштів, товарно-матеріальних цінностей зайняло лідируючі позиції). Характерним для житлово-комунальної галузі є кваліфіковане приховування злочинцями слідів та ознак кримінально каранних діянь (частка латентної (невиявленої) кримінальної протиправності

у цій сфері складає 70–80%) шляхом використання мережі різних господарюючих суб'єктів недержавного сектору, що займаються житлово-комунальним бізнесом, підроблення проектно-кошторисної, реєстраційної та дозвільної документації, ігнорування житлово-комунальних норм і правил безпеки, неправомірного доступу до інформації в автоматизованих телекомунікаційних мережах, застосування удосконалених технологій відмивання злочинних доходів, що значно ускладнює своєчасне запобігання та виявлення й розслідування таких правопорушень.

Серед проблем безпосереднього запобігання кримінальним правопорушенням щодо розкрадань у сфері ЖКГ як діяльності уповноважених органів, слід виокремити недостатній рівень обізнаності працівників правоохоронних органів (слідчих, оперативних працівників) з особливостями способів їх вчинення та приховування з властивими господарсько-фінансовими операціями й інформаційно-телекомунікаційними технологіями. Тому, на сьогодні, в умовах розбудови правової демократичної держави європейського зразка існує потреба у створенні дієвої системи кримінальної юстиції, здатної вживати скоординованих заходів, спрямованих на запобігання кримінальній протиправності та корупції, розроблені окремо кримінологічної методики організації запобігання та виявлення таких кримінальних правопорушень, детермінантів та осіб їх вчинення, вжиття загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів запобігання в умовах чинного кримінального і кримінального процесуального законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/-254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Близько 250 тисяч слів і словосполучень / гол. ред. В. Т. Бусл. Київ, Ірпінь : ВТФ Перун. 2001. 1728 с.
3. Житловий кодекс української РСР : Закон від 30 черв. 1983 р. № 5464-X / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
4. Тетарчук І. В., Дяків Т. Є. Житлове право України : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 250 с.
5. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон від 29 листоп. 2001 р. № 2866-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>
6. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон від 14 трав. 2015 р. № 417-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>
7. Савицький А. Я. Актуальні проблеми функціонування інституту управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків. *Приватне та публічне право*. 2018. Вип. 2. С. 54–57.
8. Омельчук О. С. Генеза приватноправової складової житлового права в період перебудови. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 191–194.
9. Завада О. Житлово-комунальне господарство: проблеми галузі з точки зору антимонопольного законодавства. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 4–13.
10. Про житлово-комунальні послуги : Закон від 9 листоп. 2017 р. № 2189-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>
11. Торопов С. О., Сафонов Д. А. Криміналістична характеристика злочинів, передбачених ст. 270-1 Кримінального кодексу України. *Форум права*. 2012. № 3. С. 758–762.
12. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2021 року / Офіс Генерального прокурора України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
13. Татаркевич Я. О. Зловживання службовим становищем як спосіб заволодіння чужим майном. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 241–249.
14. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін., за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.